

ПРОБЛЕМИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті досліджено проблеми страхових компаній в Україні в умовах світової фінансової кризи. Висвітлюється проблема подальшого розвитку страхових компаній в Україні під час кризи та антикризові заходи на страховому ринку. На основі аналізу статистичних даних, а також існуючих на даний момент думок провідних економістів автор зробив висновок щодо методів боротьби із кризою в Україні.

This article is dedicated to the problems of insurance companies in Ukraine in the conditions of world financial crisis. The problem of subsequent development of insurance companies in Ukraine during a crisis and anticrisis measures lights up at the insurance market. On the basis of analysis of statistical data, and also existing now opinions of leading economists an author drew conclusion concerning the methods of struggle against a crisis in Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні в Україні виникла проблема із функціонуванням та взагалі роботою страхових установ, тому що фінансова криза завдала серйозного удару класичному страховому ринку. Страховий ринок як складова фінансового ринку дедалі більше втягується в кризову ситуація під впливом тих змін та наслідків кризи, які відбуваються в реальній економіці та в сфері фінансів.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питанням праці та розвитку страхових організацій світу взагалі та України зокрема під час кризи приділяється щільна увага як закордонних (К.Е. Турбіної, Дж. Мішеля, В.В. Шахова та ін.), так і вітчизняних учених (В. Базилевича, К. Базилевич, О. Вовчак, Л. Горбач, О. Барановського, М. Мниха, О. Завади, О. Паращука, О. Хмелевського, С. Тюгаєвої та ін.). За останні місяці багато досліджень було присвячено аналізу стану та подальшого функціонування страхового ринку. Зокрема, Козоріз О. висловив думку щодо необхідності маркетингових досліджень страхового ринку України в умовах фінансової кризи; Паращук О. розглянув питання, які виникли на страховому ринку під час кризи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на велику кількість робіт та розробок різних авторів, досі не отримана детальна сучасна картина щодо поведінки страхових компаній в умовах нової економічної ситуації, що сформувалась в світовій системі господарювання під впливом фінансової кризи. А також не має відповідей на актуалізовані невизначеністю наслідків впливу світової фінансової кризи на розвиток страхового ринку України питання, які потребують поглибленого дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення проблем страхового ринку в умовах світової фінансової кризи, обґрунтування шляхів їх вирішення та напрямів усунення негативних наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впродовж останніх років, починаючи з 2004 року, класичний страховий ринок демонстрував стабільні темпи зростання. Так, щорічно розміри страхових премій класичного страхового ринку збільшувались в середньому на 40% (табл.1). У 2008 році розмір страхових платежів вже був у 4 рази вищий, ніж в 2005 році. Частка класичного ринку страхування поступово зростала і в 2008 році вже становила 55%. Однак, у першому кварталі 2009 року страховий ринок України розвивався в умовах складної ситуації в реальному секторі економіки та при загальному спаді виробництва, це й призвело до того, що в більшості показників страхової діяльності відмічалися темпи спаду.

Значного поширення протягом останніх років набуло банківське страхування, частка

якого досягла 40 відсотків, а в окремих компаніях і 60 та більше відсотків. Водночас, виплати страхових відшкодувань зростали прискореними темпами, сягаючи щорічно понад 60 відсотків. Так, лише за 2008 рік страховиками здійснено страхових відшкодувань на суму, що перевищує 3200 млн. грн., з них членами УФУ – 1630 млн. грн., що становить більше 50 відсотків всіх відшкодувань на класичному ринку [1].

Таблиця 1

Порівняльні тенденції страхових премій у 2007 та 2008 рр. та до ВВП
(поквартально наростаючим підсумком з початку року)

Показники	2006	2007	1 квартал		2 квартал		3 квартал	
			30.03.07	30.03.08	30.06.07	30.06.08	30.09.07	30.09.08
Валові страхові премії, млн. грн.	13 830	18 008	3 506	5 310	7 673	11 280	12 341	17 379
Чисті страхові премії, млн. грн.	8 769	12 354	2 459	3 668	5 326	7 602	8 553	11 840
Премії від фізичних осіб, млн. грн.	2 946	5 170	816	1 648	2 045	3 604	3 439	5 727
Частка валових страхових премій у ВВП, %	2,5	2,5	2,5	2,8	2,5	2,6	2,5	2,4
Частка чистих страхових премій у ВВП, %	1,6	1,7	1,8	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7

За оперативними даними обсяг класичного страхового ринку в 2008 році перевищив 8 млрд. грн. та склав близько 0,8 відсотка від ВВП [1]. При цьому, загальний обсяг відповідальності страховиків, що здійснюють класичне страхування і є відповідальними перед мільйонами страхувальників, оцінюється в розмірі більше 400 млрд. грн., що становить 42 відсотки ВВП та значно перевищує розмір річного державного бюджету України.

Протягом останніх років кількість компаній з іноземними інвестиціями невпинно зростала. Так, на початок листопада 2008 р. на українському страховому ринку діяли 93 страхові компанії з іноземним капіталом, що в 2 рази більше, ніж на кінець 2005 року, а частка іноземного капіталу в українському страхуванні становила 27 відсотків, що підтверджувало довіру і сподівання іноземних інвесторів на перспективи розвитку ринку. В другій же половині 2008 року більшість іноземних інвесторів відтермінували вихід на український страховий ринок, запланований на друге півріччя 2008 року, навіть тоді, коли вже були здійснені організаційно-правові заходи та понесені значні витрати на підготовку виходу.

Безумовно, фінансова криза завдала серйозного удару класичному страховому ринку. Вже впродовж 2008 року щоквартальний приріст страхових платежів неухильно зменшувався, а в I кварталі 2009 року скорочення основних показників страхової діяльності страховиків сягнуло загрозливих розмірів (табл.2, рис.1, рис.2).

За оперативними даними, при невпинному зростанні розмірів страхових відшкодувань скорочення складає близько 30%. Рівень збитковості багатьох страховиків, особливо тих, що мали значну частку банківського страхування у своєму портфелі, вже перетнув критичну межу 100%. Адже найбільші темпи падіння мають місце щодо банківського страхування.

Ситуація ускладнюється тим, що сьогодні на страховий ринок України негативно впливає не тільки банківська криза, але й економічна криза, а також кризи фондового, валютного ринків та ринку нерухомості.

Таблиця 2

Динаміка основних показників страхової діяльності страховиків у I кварталі 2007-2009 рр. [1]

Показники	1 кв. 2007	1 кв. 2008	1 кв. 2009	Темпи приросту	
				1кв.08/1кв.08	1кв.09/1кв.08
Валові страхові премії, млн.грн.	3505,8	5360,0	4677,2	52,9%	-12,7%
Валові страхові виплати, млн.грн.	774,0	1543,1	1507,2	99,4%	-2,3%
Чисті страхові премії, млн.грн.	2459,3	3715	3148,2	51,1%	-15,3%
Чисті страхові виплати, млн.грн.	674,1	1469,8	1396,5	118,0%	-5,0%

Рис.1. Динаміка страхових премій у 1 кв. 2007-2009рр.

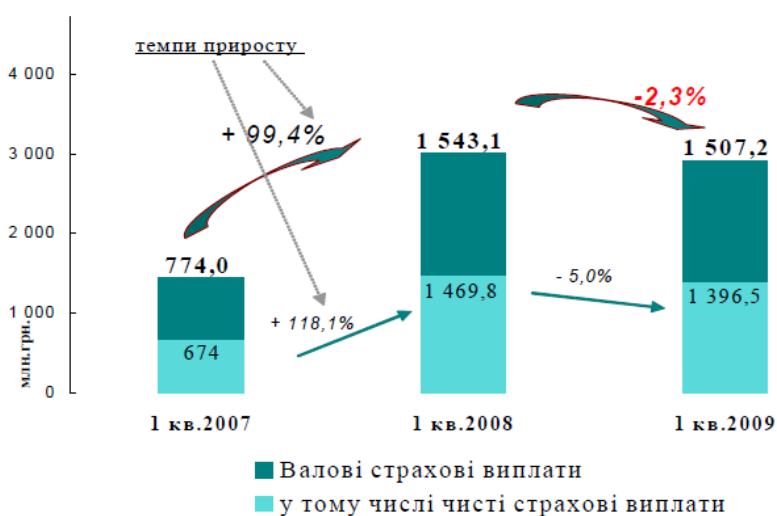

Рис.2. Динаміка страхових виплат у 1 кв. 2007-2009 рр.

Кризи загострили і хронічні проблеми, пов'язані з недосконалим законодавством про страхування (нова редакція Закону України «Про страхування» тривалий час знаходиться на

стадії опрацювання), не впровадженням обов'язкового медичного страхування за участю страховиків, непрозорим та дискримінаційним державним регулюванням; непрозорістю фінансової звітності страхового сектору; відсутністю якісної статистичної інформації; нерозвинутістю ринку страхування життя; низьким рівнем страхової культури; недотриманням законодавства з агрострахування, низькими інституційною спроможністю та статусом регулятора.

Унаслідок цих криз та хронічних проблем, якщо й далі продовжуватиметься споглядання їх ходу та не буде вжито системних кроків, очікується: зменшення суми страхових премій у 2009 році порівняно з 2008 роком на 30 відсотків; різке, фактично в два рази, скорочення обсягів активів страховиків; зниження показників ліквідності та платоспроможності нижче рівня регуляторних вимог; руйнівний демпінг на страховому ринку унаслідок посилення загрози банкрутства; хвиля шахрайств, пов'язаних з неможливістю погашення кредитів; можливе банкрутство компаній перестраховиків [2, с.20]; банкрутство 50 відсотків страхових компаній класичного ринку.

Розвиток подій за таким сценарієм призведе до виходу зі страхового ринку України окремих іноземних інвесторів та зниження суверенного рейтингу України, невиплати або несвоєчасних виплат страхових відшкодувань щонайменш 320 тис. фізичних та 50 тис. юридичних осіб на суму понад 2 млрд. грн., звільнення персоналу страхових компаній у кількості щонайменш 20 тис. працівників [3].

Як свідчить світовий досвід, страхування переживає економічні кризи легше, ніж банки. Це пов'язано зі специфікою бізнесу.

Звичайно, слід зазначити, що розвиток страхування напряму залежить від розвитку економіки країни в цілому. Економічні проблеми негативно вплинуть на платоспроможність населення та підприємств. Як наслідок, деякі клієнти будуть змушені відмовитися від страхування через неолік грошей – у першу чергу це стосується корпоративних клієнтів [4, с.36].

На наш погляд, найближчим часом невеликі страхові компанії, які обслуговують інтереси декількох корпоративних клієнтів, будуть змушені або піти з ринку, або вибирати як розвиватися далі. Негативні тенденції в економіці позначаться, у першу чергу, на тих страховиках, які робили ставку на банківський канал замість розвитку інших каналів продажів (офісів, агентів).

Але в умовах економічної кризи дуже складно робити які-небудь прогнози, особливо які стосуються іпотеки та авто кредитування [5, с.106-109].

Ще до кінця незрозуміло глибину кризи, і в якому ступені банки й держава зможуть протистояти даному явищу. На думку експертів, у найближчому майбутньому перспективи іпотечного страхування напряму будуть залежати від розвитку банківського ринку. З урахуванням ситуації на фінансовому ринку експерти прогнозують сповільнення росту іпотечного сегменту, оскільки в банках спостерігається дефіцит «коротких» грошей, не говорячи вже про довгострокові ресурси, а також відтік клієнтів по страхуванню майна і КАСКО. Тому, з урахуванням заморожування ринку іпотеки основною перспективою буде оптимізація роботи по супроводженню діючих угод, робота з крос-продажів для лояльних клієнтів, робота з продовженням договорів страхування. Деякі експерти вважають, що в результаті кризи ринок іпотечного страхування припинить свій розвиток на 2 роки.

Висновки і перспективи подальших розробок. Як свідчать результати проведеного дослідження, найбільш болючими питаннями, що потребують негайного вирішення, наразі є:

- неповернення депозитних коштів, не тільки дострокове, а й після закінчення дії депозитних договорів, перш за все тими банками де введено тимчасову адміністрацію або готується введення такої адміністрації (на сьогодні строк затримки повернення окремими комерційними банками, в т.ч. провідними, вже перевищує 1 місяць, а сума неповернення становить близько 100 млн. грн.);
- незабезпечення наявності страхового покриття майна, що перебуває у заставі в комерційного банку, на весь період дії кредитного договору;

- нав'язування банками дискримінаційних умов співпраці з страховими компаніями, зокрема, встановлення непрозорих та дискримінаційних умов акредитації, нав'язування завищених розмірів комісійної винагороди та розміщення депозитних вкладів, як умови співпраці;
- встановлення податковими органами дискримінаційних вимог для страховиків щодо оподаткування курсових різниць, а також для страховиків зі страхування життя – оподаткування інвестиційного доходу;
- недостатній контроль за наявністю полісів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників;
- відсутність в регулятора страхового ринку дієвого механізму щодо недопущення демпінгу на ринку та штучного зниження платоспроможності страховиків.

З метою вирішення цих та інших нагальних проблем Українською федерацією ubezpieczenia розроблено антикризові заходи на страховому ринку. Основними з цих заходів є прийняття рішення Національним банком України та Держфінпослуг щодо:

- забезпечення дієвого механізму безперешкодного повернення депозитних коштів страховикам, як таких, що є коштами страхових резервів страховиків і спрямовуються на виплати страхових відшкодувань, зокрема, надання рефінансування комерційним банкам на зазначені цілі;
- забезпечення наявності страхового покриття майна, що перебуває у заставі в комерційного банку, на весь період дії кредитного договору;
- встановлення прозорих та рівноправних умов співпраці банків та страховиків;
- прийняття рішення Радою національної безпеки та оборони України щодо надання на період фінансової кризи повноважень Держфінпослуг з протидії демпінгу на страховому ринку та штучного зниження платоспроможності страховиків;
- підвищення інституційної спроможності та статусу Держфінпослуг,
- забезпечення концентрації її обмежених ресурсів на ключових проблемах;
- надання Державною податковою адміністрацією України роз'яснення на основі законодавства про страхування та оподаткування щодо оподаткування курсових різниць та інвестиційного доходу;
- розширення сфери обов'язкового страхування, перш за все, страхування майна громадян;
- забезпечення Міністерством внутрішніх справ України дієвого постійного контролю за наявністю полісів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників.

Звичайно, перелічені заходи – тільки початкові, але і вони приведуть до значного поліпшення фінансового стану компаній, що забезпечують добробут більшості громадян України.

Література

1. Ринок страхових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
2. Тюгаєва С. Втрачений рік / С. Тюгаєва // Страхова справа. – № 4 (32). – 2008. – С.20.
3. Завада О. Страховий ринок України потребує дієвих антикризових заходів [Електронний ресурс] / О. Завада. – Режим доступу: <http://www.forinsurer.com/publik/09/02/12/3689>.
4. Парашук О. Фінансова криза – троє у човні, не рахуючи собаки / О. Парашук // Страхова справа. – № 4(32). – 2008. – С. 36.
5. Хмелевський О. В. Страхування за умов фінансової кризи: тенденції розвитку та елементи поживлення / О. В. Хмелевський // Вісник Хмельницького національного університету. – Т. 1. – 2009. – С. 106–109.